

In deze publicatie wordt een overzicht gegeven van de ontwikkelingen van de overheidsfinanciën in het eerste kwartaal van 2019. Daarnaast is er uitgebreid aandacht voor de uitgaven aan sociale uitkeringen.

INHOUD

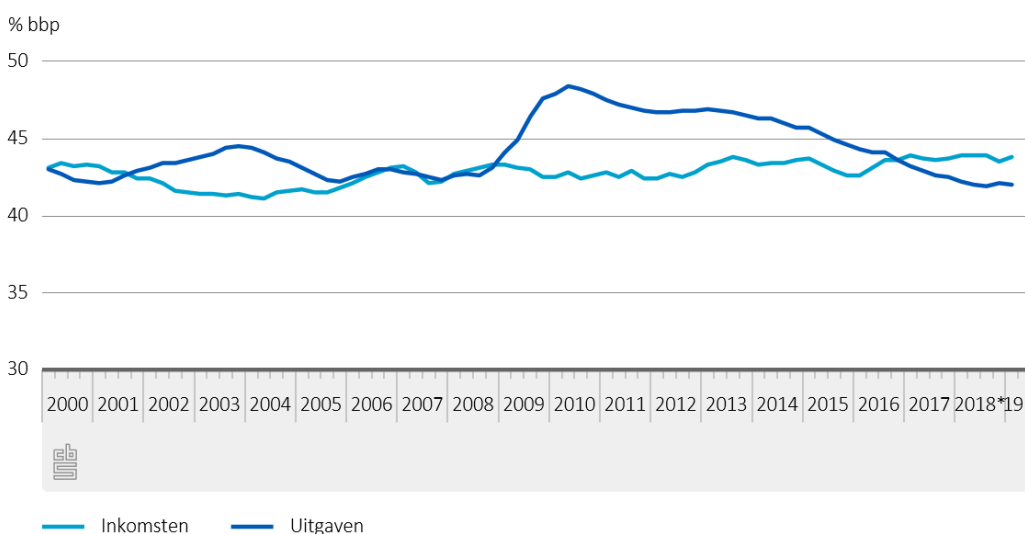
Ook in het eerste kwartaal flink overschot	2
Aandeel uitkeringen in overheidsuitgaven gedaald	4
Aandeel arbeidsongeschiktheidsuitgaven in bbp gedaald	5
Uitgaven WW flink afgenomen	9
Uitgaven aan kinderopvang verder toegenomen	10
Recente publicaties en cijfers	12

Afdeling	Overheidsfinanciën en Consumentenprijzen	
Contact	CBS Persdienst persdienst@cbs.nl tel: 088 570 7070	CBS Infoservice infoservice online tel: 070 337 4444
Datum	24 juni 2019	

Ook in het eerste kwartaal flink overschot

Het overschot van de overheid bedroeg in het eerste kwartaal van 2019 ruim 12 miljard euro, 2,1 miljard euro meer dan in hetzelfde kwartaal in 2018. Zowel de inkomsten als de uitgaven stegen in deze periode. De inkomsten namen met 5,5 miljard euro echter sterker toe dan de uitgaven, die 3,4 miljard euro stegen. Op jaarbasis, gerekend vanaf het tweede kwartaal van 2018 tot en met het eerste kwartaal van 2019, bedragen de uitgaven als percentage van het bpp nu 42,0 procent, de inkomsten 43,8 procent. Daarmee komt het overheidssaldo op jaarbasis uit op 1,8 procent.

Figuur 1. Inkomsten en uitgaven

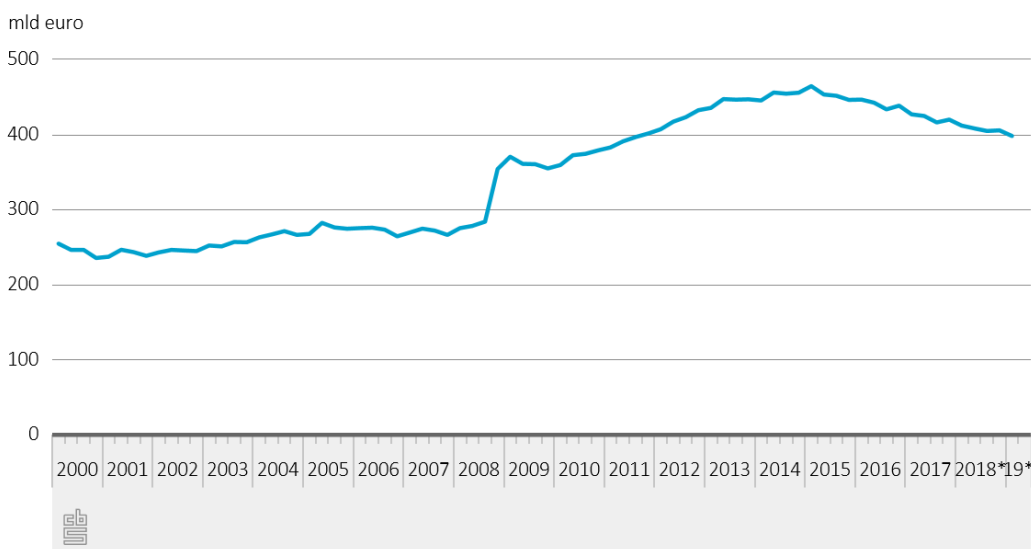

[StatLine: Overheidsfinanciën; kerncijfers](#)

De toename van de inkomsten werd voor een groot deel veroorzaakt door stijging van de geïnde vennootschapsbelasting (vpb) met 1,8 miljard euro ten opzichte van het eerste kwartaal van 2018. Tevens ontving de overheid ruim 1,2 miljard euro meer belasting toegevoegde waarde (btw) en 0,7 miljard euro meer loon- en inkomstenheffing (loon- en inkomstenbelasting plus premies volksverzekeringen). Niet alle inkomsten van de overheid stegen echter in het eerste kwartaal. Zo daalde door lagere aardgasbaten het inkomen uit grond en minerale reserves met 0,8 miljard euro.

De sociale uitkeringen stegen het hardst in het eerste kwartaal van 2019, met bijna 1,5 miljard euro. Verder waren de afdrachten aan de Europese Unie 0,9 miljard euro hoger dan in het eerste kwartaal van 2018. Ook de loonkosten van de overheid stegen met ruim 0,6 miljard euro, onder andere door de nieuwe cao's voor rijksambtenaren en in het primair- en voortgezet onderwijs.

Figuur 2. Schuld

[StatLine: Overheidsfinanciën; kerncijfers](#)

Het overschot van de Nederlandse overheid in het eerste kwartaal heeft ook gevolgen voor de overheidsschuld. Vanaf eind 2015 daalt de schuld, nadat deze een piek bereikte van 464 miljard euro aan het begin van dat jaar. Sinds het eerste kwartaal van 2017 ligt de Nederlandse overheidsschuld weer onder de Europese schuldnorm van maximaal 60 procent bbp. Gedurende 2017 en 2018 nam de schuld af met 33 miljard euro. Aan het eind van 2018 bedroeg de overheidsschuld nog 406 miljard euro, of 52,4 procent van het bbp. In het eerste kwartaal van 2019 daalde de overheidsschuld verder naar 50,9 procent van het bbp. Absoluut bedroeg de schuld aan het eind van dit kwartaal 398 miljard euro.

Kerncijfers Overheid

	2018				2019
	I	II	III	IV	I
	miljard euro				
Inkomsten	89,2	85,1	78,9	84,0	94,7
Uitgaven	79,2	84,3	77,7	84,2	82,6
Saldo	9,9	0,7	1,1	-0,2	12,1
Overheidsschuld	411,8	408,1	404,7	405,5	398,0
	% van bbp ¹⁾				
Saldo	1,6	1,8	2,0	1,5	1,8
Overheidsschuld	55,1	53,9	52,9	52,4	50,9

¹⁾ Op jaarbasis, gemeten als de som van vier kwartalen.

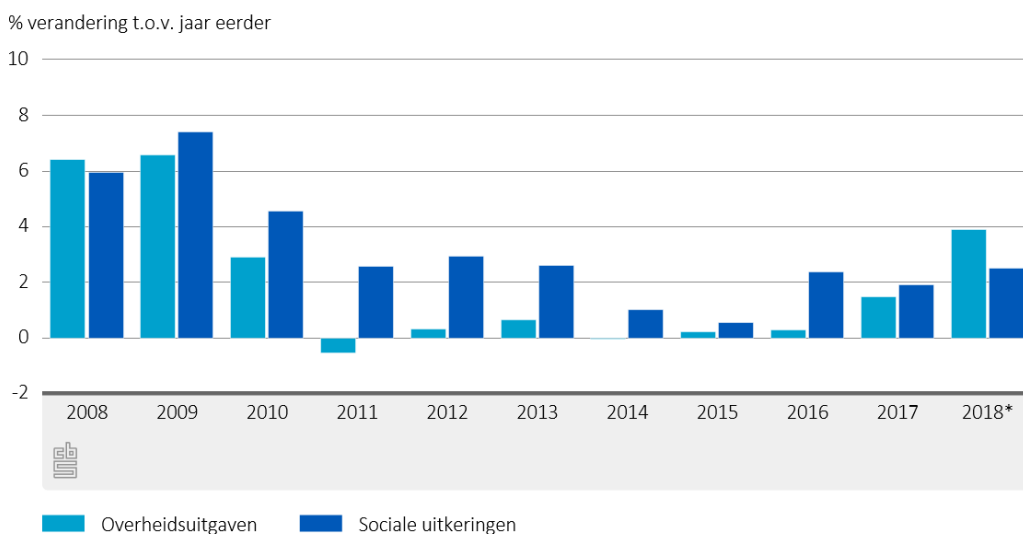
[StatLine: Overheidsfinanciën; kerncijfers](#)

Aandeel uitkeringen in overheidsuitgaven gedaald

De uitgaven aan sociale uitkeringen over 2018 bedroegen 155,6 miljard euro. Dit is een stijging van 3,8 miljard euro ten opzichte van 2017, oftewel 2,5 procent. Van de sociale regelingen namen de uitgaven aan de Zorgverzekeringswet (ZVW) en de Wet langdurige zorg (WLZ) het meest toe (respectievelijk 1,5 miljard en 1,2 miljard euro). De uitgaven aan de Werkloosheidswet (WW) en bijstandsuitkeringen namen door de afnemende werkloosheid juist af, samen met ruim 1 miljard euro.

Van de overheidsuitgaven in 2018 werd 47,8 procent besteed aan sociale uitkeringen. Ondanks de stijging van de sociale uitkeringen in 2018 nam het aandeel in de overheidsuitgaven af met 0,6 procentpunt ten opzichte van 2017. Dit komt door een sterke toename van de overige overheidsuitgaven, zoals loonkosten, afdrachten aan de Europese Unie en uitgaven aan internationale samenwerking. Tussen 2010 en 2016 waren de overheidsuitgaven redelijk stabiel, terwijl de uitgaven aan sociale uitkeringen stegen. Dit zorgde ervoor dat het aandeel uitkeringen in de overheidsuitgaven in deze periode juist toenam. In 2018 is dit voor het eerst in 10 jaar niet het geval.

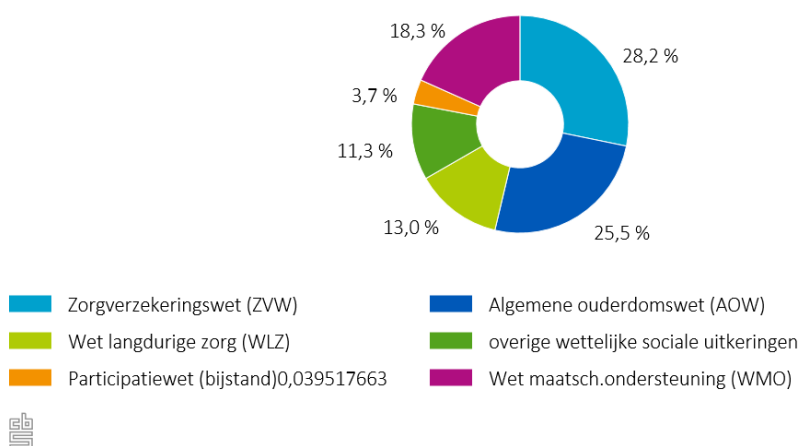
Figuur 3. Overheidsuitgaven en sociale uitkeringen, 2008-2018

[StatLine: Overheid; Sociale uitkeringen](#)
[StatLine: Overheidsfinanciën; kerncijfers](#)

De sociale uitkeringen kunnen worden onderscheiden naar wettelijke sociale uitkeringen en sociale voorzieningen. Het onderscheid zit voornamelijk in de financiering van de regelingen: de wettelijke sociale uitkeringen worden grotendeels gefinancierd met premies betaald door huishoudens en werkgevers, terwijl sociale voorzieningen worden gefinancierd uit de algemene middelen van de overheid. De wettelijke sociale uitkeringen maken bijna drie kwart van alle sociale uitkeringen uit. De wettelijke sociale uitkeringen bedroegen afgelopen jaar 116,6 miljard euro en de sociale voorzieningen 39,0 miljard euro.

Figuur 4. Sociale uitkeringen, 2018*

StatLine: Overheid; Sociale uitkeringen

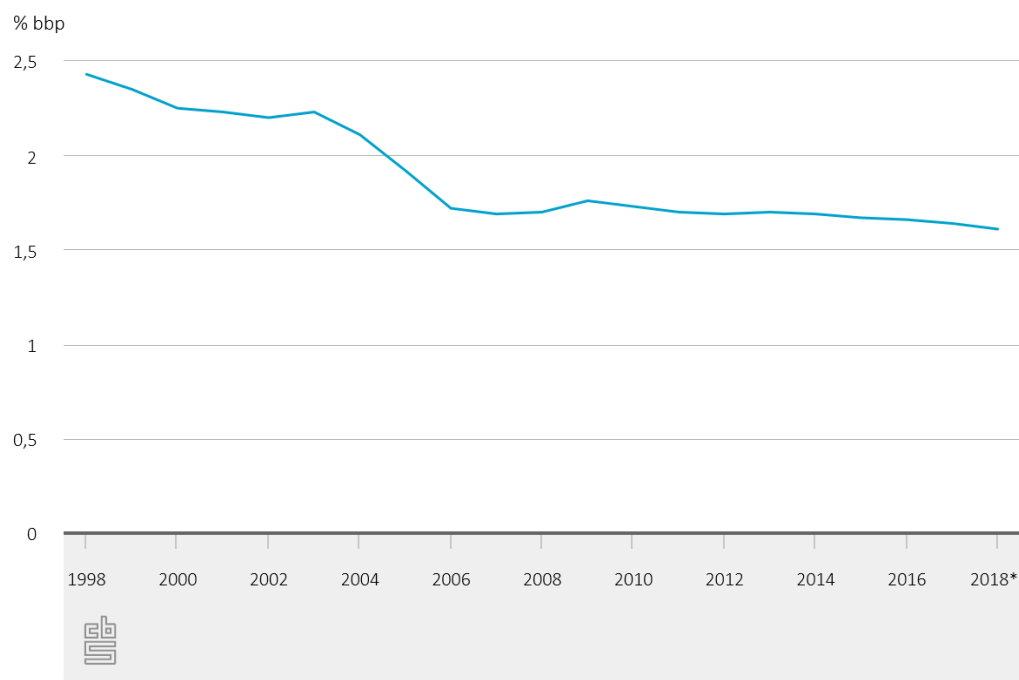
Van de wettelijke sociale uitkeringen zijn de Zorgverzekeringswet (ZVW), de Algemene ouderdomswet (AOW) en de Wet langdurige zorg (WLZ) de grootste regelingen. De Nederlandse overheid besteedde respectievelijk 42,2 miljard, 38,1 miljard en 19,4 miljard euro aan deze regelingen in 2018. Hiermee nemen deze regelingen 85,5 procent van de wettelijke sociale uitkeringen voor hun rekening, en 64,1 procent van de totale sociale uitkeringen.

Van de sociale voorzieningen zijn de Wet werk en bijstand (WWB), Wet maatschappelijke ondersteuning (WMO) en de zorgtoeslag de grootste regelingen. De bijstand is hiervan de grootste sociale voorziening, waar vorig jaar 6,1 miljard euro aan besteed is. Aan de WMO en de zorgtoeslag werd respectievelijk 5,5 miljard euro en 4,6 miljard euro uitgegeven.

Aandeel arbeidsongeschiktheidsuitgaven in bbp gedaald

In 2018 bedroegen de uitgaven aan arbeidsongeschiktheidsuitkeringen 12,5 miljard euro, een toename van bijna 3 miljard euro in vergelijking met 20 jaar geleden. Echter, uitgedrukt als percentage van het bbp daalden deze uitgaven in dezelfde periode van 2,4 procent naar 1,6 procent.

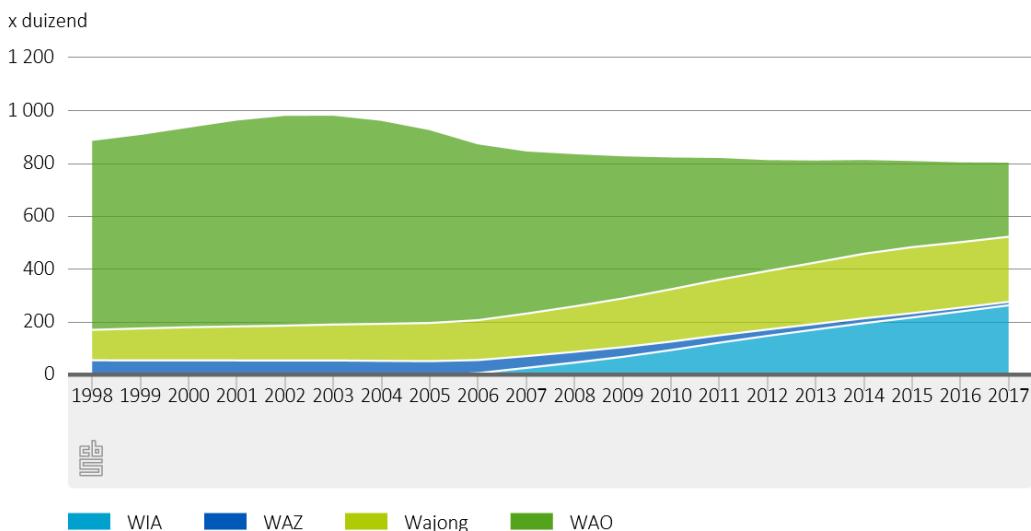
Figuur 5. Uitgaven arbeidsongeschiktheid

[StatLine: Overheid; Sociale uitkeringen](#)
[StatLine: Overheidsfinanciën; kerncijfers](#)

Om de kosten van de arbeidsongeschiktheidsuitkeringen te beheersen zijn in de loop der jaren diverse maatregelen genomen. Zo werd op 1 januari 1998 de wet Pemba (Wet premiedifferentiatie en marktwerking bij arbeidsongeschiktheidsverzekeringen) ingevoerd. Werkgevers moesten een hogere WAO-premie betalen als veel van hun werknemers arbeidsongeschikt of ziek werden. Op deze manier werden werkgevers gestimuleerd minder mensen de WAO (Wet op de arbeidsongeschiktheidsverzekering) in te laten stromen. Tegelijkertijd werd de Algemene arbeidsongeschiktheidswet (AAW) afgeschaft en werden de WAZ (Wet arbeidsongeschiktheid zelfstandigen) en Wajong (Wet arbeidsongeschiktheidsvoorzieningen jonggehandicapten) ingevoerd. Toch bleef het aantal arbeidsongeschiktheidsuitkeringen nog een aantal jaren toenemen tot 988 duizend in 2003. Op 29 december 2005 trad de WIA (Wet werk en inkomen naar arbeidsvermogen) in werking ter vervanging van de WAO. Eén van de wijzigingen was het opschuiven van de minimumgrens om aanspraak te kunnen maken op een arbeidsongeschiktheidsuitkering. Waar bij de WAO aanspraak kon worden gemaakt op een uitkering bij arbeidsongeschiktheid van minimaal 15 procent, schoof dit percentage bij de WIA op naar 35. Alleen mensen die voor 1 januari 2004 arbeidsongeschikt waren geworden hadden nog recht op een WAO-uitkering. Ook werden gedeeltelijk arbeidsongeschikten gestimuleerd meer te gaan werken. Sindsdien is het totale aantal arbeidsongeschiktheidsuitkeringen gestaag gedaald.

Figuur 6. Aantal arbeidsongeschiktheidsuitkeringen

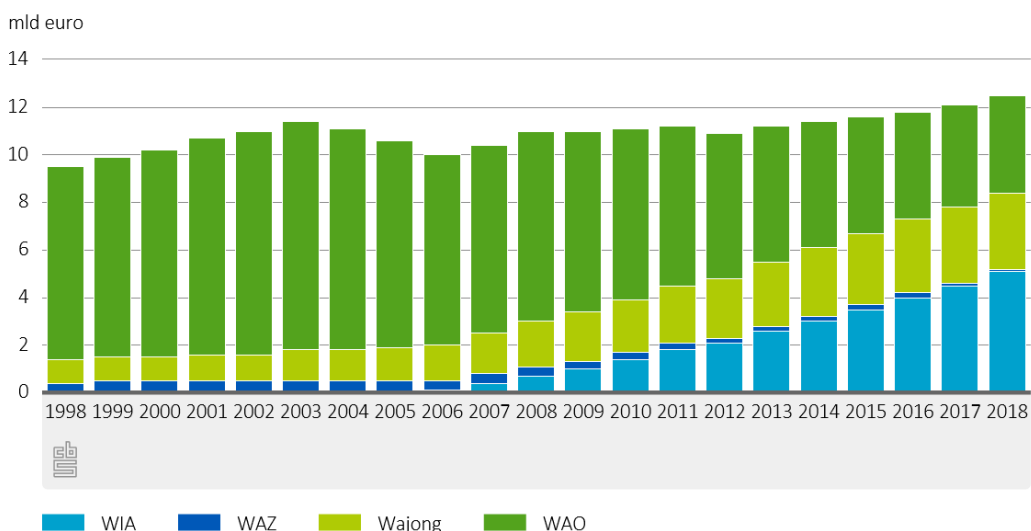

[StatLine: Sociale zekerheid; kerncijfers, uitkeringen naar uitkeringssoort](#)

Met de invoering van de WIA in 2005 is de toegang tot de WAO geblokkeerd. Toch hebben de WAO-uitkeringen de uitgaven aan arbeidsongeschiktheidsuitkeringen nog lang gedomineerd. Pas in 2017 werd er voor het eerst meer uitgegeven aan WIA-uitkeringen dan aan WAO-uitkeringen. De WAO uitgaven zijn gedaald van 9,6 miljard euro in 2003 naar 4,1 miljard euro in 2018. Sinds de invoering van de WIA zijn de uitgaven aan WIA-uitkeringen opgelopen naar 5,1 miljard euro in 2018.

Desondanks wordt de groei van de WIA-uitgaven in de afgelopen vijf jaar niet volledig gespiegeld door een afname van de WAO-uitgaven. De WAO-uitgaven in 2013 bedroegen 5,7 miljard euro en de WIA-uitgaven 2,6 miljard euro. Sindsdien zijn de WIA-uitgaven met 2,5 miljard euro gestegen terwijl de WAO-uitgaven met 1,6 miljard euro zijn gedaald. De versoerde toegang tot de Wajong en de (versnelde) verhoging van de AOW-leeftijd van 65 jaar in 2012 naar 66 jaar in 2018 zorgden er ook voor dat meer mensen de WIA instromen of langer in de WIA bleven. De totale uitgaven aan arbeidsongeschiktheid zijn in deze periode tussen 2013 en 2018 dan ook met ruim 1,2 miljard euro gestegen.

Figuur 7. Uitgaven arbeidsongeschiktheidsuitkeringen

[StatLine: Overheid; Sociale uitkeringen](#)

De Wajong is gelijk ingevoerd met de WAO in 1998. Met name vanaf 2004 liepen de uitgaven flink op van ruim 1,3 miljard euro tot ruim 3 miljard euro in 2015. Dit had te maken met de decentralisatie van de bijstand, waardoor het aantrekkelijker was voor gemeenten om jongeren de Wajong in plaats van de bijstand in te laten stromen. Vanaf 2015 is de toegang beperkt. Met de invoering van de Participatiewet in dat jaar is de Wajong alleen nog toegankelijk voor duurzaam volledig arbeidsongeschikte jonggehandicapten. Sindsdien is de groei van de uitgaven beperkt gebleven tot minder dan 0,2 miljard euro per jaar. In 2018 bedroegen de Wajong-uitkeringen een kleine 3,2 miljard euro.

Net als bij de WAO is de toegang tot de WAZ geblokkeerd in 2004. Tot 1 augustus 2004 moesten zelfstandigen zich verplicht verzekeren tegen arbeidsongeschiktheid. Zelfstandigen kunnen zich nu alleen nog vrijwillig bij particuliere verzekeraars verzekeren. De WAZ-uitgaven zijn gedaald van ongeveer 0,5 miljard euro in 2003 naar 0,1 miljard euro in 2018.

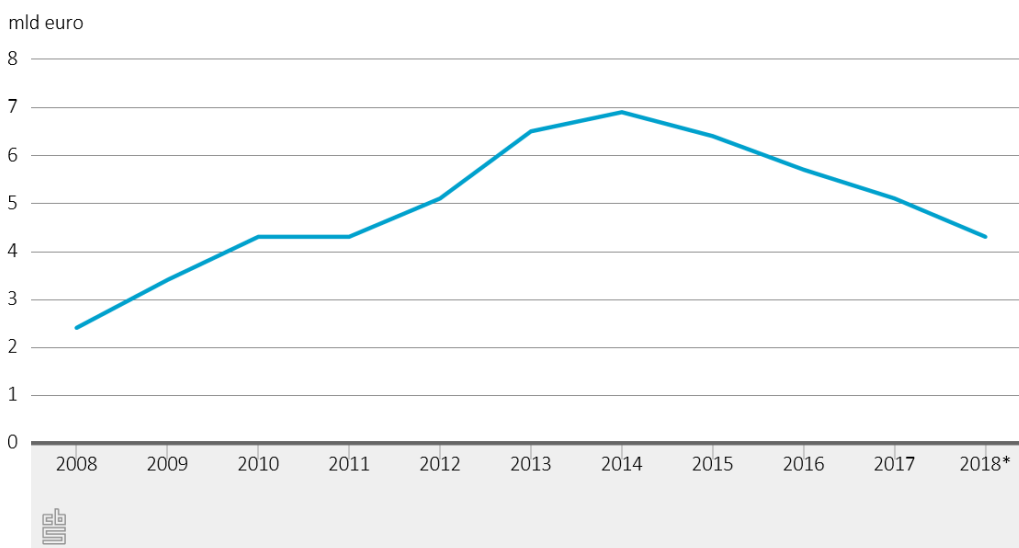
Ondanks de toename van de uitgaven aan arbeidsongeschiktheidsuitkeringen zijn de uitgaven aan arbeidsongeschiktheid als percentage van het bbp de afgelopen vijf jaar niet gestegen. Dit percentage liep zelfs terug van 1,7 naar 1,6. De forse economische groei van de afgelopen jaren speelt hierbij een belangrijk rol. De laatste toename vond plaats in 2009, toen de uitgaven aan arbeidsongeschiktheidsuitkeringen stegen van 1,7 procent naar 1,8 procent van het bbp. Dit komt echter ook doordat in 2009 het bbp afnam door een economische recessie.

Uitgaven WW flink afgenomen

De overheid keerde in 2018 voor 4,3 miljard euro uit aan uitkeringen in het kader van de Werkloosheidswet (WW), bijna 17 procent minder dan in het voorgaande jaar. Hiermee is 2018 het vierde achtereenvolgende jaar waarin de uitgaven aan de WW afnemen.

Ondanks de dalende trend van de afgelopen jaren lagen de WW-uitgaven nog ruim boven het niveau van voor de economische crisis. In 2008 kostte de WW de schatkist namelijk 2,4 miljard euro, bijna 2 miljard minder dan in 2018. Onder invloed van de economische laagconjunctuur en de oplopende werkloosheid die daarmee gepaard ging, namen de uitgaven aan de WW in de daaropvolgende jaren echter snel toe. Uiteindelijk piekten de WW-uitkeringen in 2014 met bijna 7 miljard euro. In deze periode nam het aantal uitkeringen toe van bijna 200 duizend in het begin van 2008 tot zo'n 440 duizend aan het eind van 2014. In de daaropvolgende jaren namen onder impuls van het economisch herstel de uitgaven aan de WW flink af. Het aantal uitkeringen lag aan het eind van 2018 op 263 duizend. De uitgaven daalden de afgelopen vier jaar met bijna 40 procent ten opzichte van de piek in 2014.

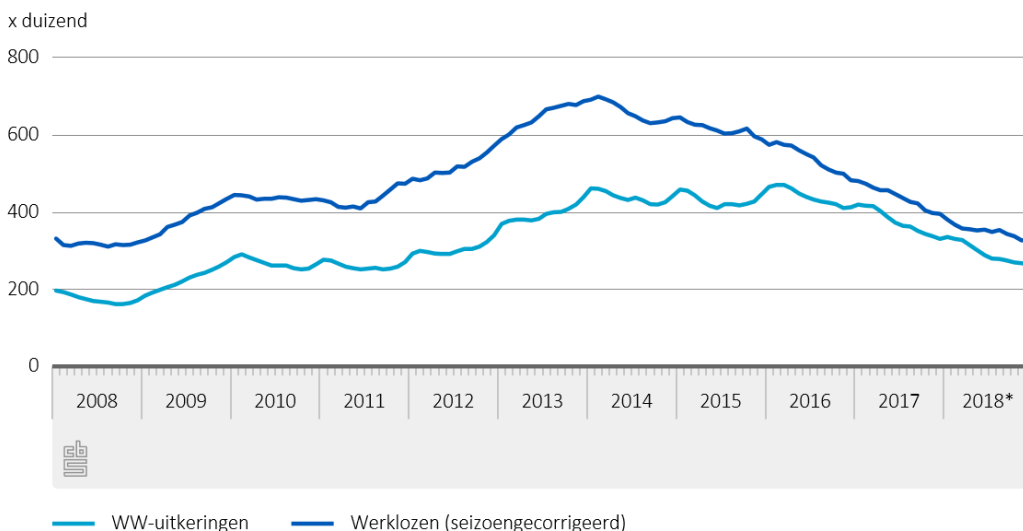
Figuur 8. Uitgaven WW

[StatLine: Overheid; sociale uitkeringen](#)

Het aantal WW-uitkeringen volgt in grote lijnen de ontwikkeling van de werkloosheid. De laatste jaren nam het aantal werklozen echter wel sneller af dan het aantal WW-uitkeringen. Dit kan meerdere oorzaken hebben. Allereerst ontvangt niet elke werkloze een WW-uitkering, waardoor de ontwikkeling van het aantal werklozen en WW-uitkeringen niet per definitie gelijk op hoeven te gaan. Ook de verhoging van de AOW-leeftijd werkt door in het aantal WW-uitkeringen. Door de verhoging van de pensioengerechtigde leeftijd stromen mensen met een WW-uitkering namelijk later van de WW naar de AOW. Dit heeft echter ook gevolgen voor het aantal werklozen. Daar staat tegenover dat tussen 1 januari 2016 en 1 april 2019 de maximale duur waarin iemand recht heeft op WW elk kwartaal met een maand wordt teruggebracht, waarna deze uiteindelijk maximaal 24 maanden bedraagt.

Figuur 9. WW-uitkeringen en werklozen

[StatLine: Sociale zekerheid; kerncijfers, uitkeringen naar uitkeringssoort](#)

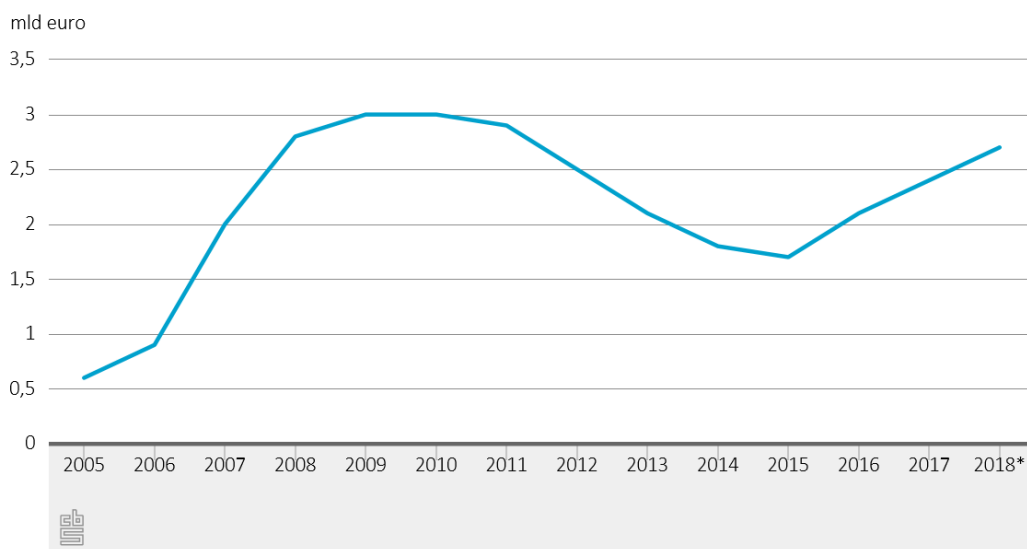
[StatLine: Arbeidsdeelname en werkloosheid per maand](#)

Uitgaven aan kinderopvang verder toegenomen

De overheid gaf 2,7 miljard euro uit aan kinderopvang in 2018. Dit is bijna 15 procent meer dan in 2017. De uitgaven aan kinderopvang stegen hiermee voor het derde jaar op rij. Het betreft hier met name de uitgaven aan de kinderopvangtoeslag, die in 2005 werd geïntroduceerd, en daarnaast aanvullende tegemoetkomingen vanuit gemeenten voor de kinderopvang.

Waar de uitgaven aan kinderopvang in 2005 nog rond de 600 miljoen euro lagen, stegen de uitgaven in de jaren die daarop volgden sterk. Met name in 2007 namen de uitgaven aan kinderopvangtoeslag fors toe, namelijk met ruim 1 miljard euro. In dat jaar steeg het gebruik van formele kinderopvang sterk, onder andere vanwege de invoering van een verplichte werkgeversbijdrage voor kinderopvang. Ook werden scholen vanaf 2007 verplicht om voor- en naschoolse opvang aan te bieden. In de jaren die volgden stegen de uitgaven aan kinderopvang, tot er in 2009 met ruim 3 miljard euro een hoogtepunt werd bereikt.

Figuur 10. Uitgaven kinderopvang

[StatLine: Overheid; sociale uitkeringen](#)

Na 2009 werd de regeling voor kinderopvangtoeslag versoerd. Het economische klimaat speelde echter ook een rol; stijgende werkloosheid verminderde de vraag naar kinderopvang. De dalende uitgaven werden onder andere veroorzaakt door het dalende aantal kinderen waarvoor kinderopvangtoeslag werd uitgekeerd. Dit liep terug van 738 duizend kinderen in 2011 naar 621 duizend kinderen in 2014. In 2015 daalden de uitgaven aan kinderopvang naar 1,7 miljard euro, terwijl vanaf dat jaar het aantal kinderen waarvoor kinderopvangtoeslag werd uitgekeerd juist weer toenam. Hier staat tegenover dat het aantal uren per kind per maand waarvoor kinderopvangtoeslag werd uitgekeerd wel daalde in 2015.

Vanaf 2016 stegen de uitgaven aan kinderopvang onder invloed van de hoogconjunctuur en overheidsbeleid. Zo werden in 2016 en 2017 de inkomensafhankelijke toeslagpercentages verhoogd die de basis vormen voor de kinderopvangtoeslag. Hoewel het aantal kinderen waarvoor toeslag werd uitgekeerd steeg in 2016, daalde het aantal uren per kind waarvoor toeslag werd ontvangen. In 2017 en 2018 steeg zowel het aantal kinderen als het aantal uren per kind. De stijging van de uitgaven in 2018 kwam deels door harmonisatie van de regels voor peuterspeelzalen en kinderopvang. Werkende ouders van peuters in voormalige peuterspeelzalen kwamen hierdoor ook in aanmerking voor kinderopvangtoeslag. Ondanks de stijgende uitgaven aan kinderopvang van de afgelopen jaren lagen de uitgaven nog onder de piek van 2009.

Recente publicaties en cijfers

Op het gebied van de overheidsfinanciën zijn in het tweede kwartaal van 2019 de onderstaande publicaties uitgebracht. De publicaties zijn benaderbaar via de [themapagina Overheid en politiek](#). De cijfers zijn te vinden in de CBS databank [StatLine](#).

Publicaties

[Aardgasbaten uit gaswinning bijna 417 miljard euro](#) 16 maart 2019

Cijfers

Overheidsfinanciën; kerncijfers	24 juni 2019
Overheid; financiële balans, marktwaarde, overheidssectoren	24 juni 2019
Overheidsinkomsten; transacties en overheidssectoren	24 juni 2019
Overheid; ontvangen belastingen en wettelijke premies	24 juni 2019
Overheidsschuld; schuldtitel, geldgever, waarderingsgrondslag, sectoren	24 juni 2019
Overheidsuitgaven; transacties en overheidssectoren	24 juni 2019
Overheidssaldo en overheidsschuld; overheidssectoren	24 juni 2019